

Вакулик Ольга Олексіївна,
старший викладач кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук

ПОРЯДОК ЗАЛУЧЕННЯ (ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ) ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Право на захист - передбачена Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК), Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Законом України «Про безоплатну правову допомогу», рядом міжнародно-правових актів - правова можливість для підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), виправданого, засудженого, захищати себе від висунутої підозри або обвинувачення, пом'якшення покарання, а також захисту своїх особистих інтересів як особисто використовуючи всі передбачені законом права, так і за допомогою захисника і (або) законного представника.

У вітчизняному законодавстві існує ряд норм, у яких закріплено імперативну вимогу до слідчого, прокурора та суду щодо забезпечення ними дійсної реалізації підозрюваним, обвинуваченим, а також засудженим та виправданим гарантованого їм законодавчими актами права на захист. Так, згідно статті 49 та 52 КПК слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд зобов'язані забезпечити залучення захисника у кримінальне провадження щодо визначених у цих статтях осіб [1].

Залучення захисника здійснюється через Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги шляхом винесення відповідної постанови слідчого, прокурора, ухвали слідчого судді, суду про залучення захисника для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії (ч.6 ст.19 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу»). Це процесуальне рішення є обов'язковим до негайного виконання, в результаті чого центром призначається адвокат, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом. У разі неможливості надання допомоги зазначеним суб'єктом, видається доручення адвокату з реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, із яким укладено відповідний контракт (договір) (ч.1 ст.21, ч.1 ст.22 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу») [2]. Захисник повинен бути залучений з моменту відкриття та на усіх етапах кримінального провадження, що передбачає його участь не лише під час досудового розслідування, але й під час судового розгляду, апеляційного та касаційного оскарження.

Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги також забезпечує безперервність надання правової допомоги, підготовку стратегії захисту та наділяє адвоката повноваженнями щодо проведення будь-яких заходів з особою з метою його захисту (побачення в режимних об'єктах, збирання доказів, ознайомлення з матеріалами кримінального провадження,

підготовку апеляційних скарг, тощо). При цьому, в матеріалах кримінального провадження обов'язково повинна міститися інформація щодо винесення постанови (ухвали) про доручення призначити адвоката для здійснення захисту за призначенням, та відповідна зворотна інформація - про його призначення, а також відповідне доручення центру або ордер адвоката.

Згідно п.4 ч.1 ст.23 та ч.4ст. 23 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» доручення вважається виконаним, якщо особа використала всі засоби національного правового захисту або якщо адвокат виконав всі умови, визначені дорученням чи контрактом [2]. Отже, незалежно від моменту (часу) вступу захисника до кримінального провадження у справі щодо особи визначеної у ст.ст. 49, 52 КПК, за дорученням центру захисник має здійснювати захист до його завершення, тобто до вичерпання національних засобів захисту.

Також вартим уваги, є питання реалізації особою свого права на захист під час письмового касаційного провадження. Так, ст. 435 КПК закріплює особливий порядок проведення касаційного розгляду - це письмове касаційне провадження, умовою якого є клопотання усіх учасників судового провадження про здійснення провадження за їх відсутності.

Слід зазначити, що відповідно до ч. 3 ст. 427 КПК лише на особу, яка подає касаційну скаргу, покладено обов'язок, в разі її небажання брати участь в касаційному провадженні, зазначити про це у касаційній скарзі. В іншому випадку, навіть якщо особа нічого не зазначила щодо своєї участі в судовому засіданні суд касаційної інстанції не може розцінювати таке «мовчання» скажника як його небажання брати участь у касаційному розгляді і зобов'язаний повідомити їй про місце, дату та час касаційного розгляду.

Якщо ж засуджений входить до кола осіб, визначених у ч.2 ст.52, ч.1 ст.49 КПК, тобто будучи в обов'язковому порядку представленим захисником у судах першої та апеляційної інстанції звернеться з касаційною скаргою особисто, де поміж іншого, зазначить про своє небажання брати участь у касаційному провадженні, суд касаційної інстанції має, незважаючи на наведене, повідомити захисника про місце, дату та час касаційного розгляду, як учасника судового провадження. В разі не з'явлення останнього в судові засідання, за наявності інших підстав, суд вправі ухвалити судові рішення за результатами письмового касаційного провадження.

У випадку коли така особа за наведених вище обставин заявляє клопотання про своє бажання мати захисника на цій стадії судового провадження та проведення касаційного розгляду за його участю, - суд касаційної інстанції, беручи до уваги практику Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та керуючись положеннями КПК, має забезпечити участь захисника на цій стадії судового процесу. Приймаючи відповідне рішення суд має брати до уваги позиції ЄСПЛ викладені зокрема у рішеннях «Максименко проти України» від 20 грудня 2011р. [3], «Довженко проти України» від 12 січня 2012р.[4], «Іглін проти України» від 12 січня 2012 р.[5]

тощо, де відмова суду касаційної інстанції (ВСУ) у задоволенні клопотання щодо забезпечення участі захисника на відповідному етапі судового процесу, стало підставою для констатації ЄСПЛ порушення права на захист.

Варто зауважити, що особа яка подає заперечення на касаційну скаргу відповідно до ч. 3 ст. 431 КПК повинна зазначити чи бажає вона брати участь у касаційному розгляді чи ні. Якщо ж така особа нічого не зазначила у своєму запереченні, суд вправі розцінити таке «мовчання» особи, як її небажання брати участь в судовому засіданні суду касаційної інстанції.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України прийнятий Верховною Радою України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Закон України »Про безоплатну правову допомогу» прийнятий Верховною Радою України від 2 червня 2011 року № 3460-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>

3. Рішення Європейського суду з прав людини, справа «Максименко проти України», від 20 грудня 2011 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/974_785

4. Рішення Європейського суду з прав людини, справа «Довженко проти України» від 12 січня 2012 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/974_845

5. Рішення Європейського суду з прав людини, справа «Іглін проти України» від 12 січня 2012 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_780